

O'SMIRLIK DAVRIDA AGRESSIV HOLATLAR RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK JIHATLARIN O'RGANISH

Daniyarova Aygul Azerbaevna

*Qaroqalpog'iston Respublikasi Qorauzak tumani
kasb-hunar maktabi psixologi*

Jumabekova Saltanat Qaldibaevna

*Qaroqalpog'iston Respublikasi Taxtakupir tumani
kasb-hunar maktabi psixologi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'smirlik davrida agressiv holatlar rivojlanishining psixologik jihatlari va uning oldini olish yo'llari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'smir, agressivlik, hissiyot, jismoniy va psixologik ehtiyojlar.

O'smirlik davrida bolalar hissiy jihatdan beqaror bo'lib qoladilar. Psixologlar buni birinchi navbatda biologik omillar bilan bog'laydilar: garmonal o'sish, tanani qayta qurish, balog'atga etish kabi. Ammo ba'zi hollarda hissiy o'zgarishlar turli shakllarga ega bo'lib, agressiyaga aylanishi mumkin. Agar o'smir o'zining isyonkorligi bilan yolg'iz qolsa, bu uni buzg'unchi jamoalarga olib kelishi va natijada huquqbuzarlikka olib kelishi mumkin O'smirlar agressivligining asosiy sabablari nimada?

“O'smirlik davri xavfli xatti-harakatlar bilan ajralib turadi. Buni ko'rsatadigan belgilardan biri bu muayyan yosh davridagi kasalliklarga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra yuqori o'limdir. Xavfli xulq-atvor tajovuz bilan chambarchas bog'liq. Bundan tashqari, depressiv va salbiy hissiy holatlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Agar tajovuzni qabul qilingan me'yor va qoidalarga, umuman jamiyatda shaxsning mavjudligiga zid bo'lgan maqsadli buzg'unchi xulq-atvor deb tushunsak, o'smirlarning tajovuzkor xulq-atvorining sabablaridan birini tajovuzning frustratsiya nazariyasi bilan izohlash mumkin. Ushbu nazariyaga ko'ra, o'smir o'zining jismoniy va psixologik ehtiyojlaridan doimiy norozilik bilan bog'liq umidsizlikni boshdan kechirayotgan paytda, bu tajribalar agressiv xatti-harakatlarga yordam beradi. Shuningdek, tajovuzkor xatti-harakatlarning og'irligi va shakliga biologik va ijtimoiy omillar ta'sir qiladi. O'smirlarning tajovuzkor xatti-harakati tajovuzkor e'tiqod va qarashlar, o'smir o'sayotgan muhitda yuqori darajadagi dushmanlik, o'smirlik davriga xos impulsivlik, hissiy va ijtimoiy o'zini o'zi boshqarishning shakllanmagan qobiliyati bilan qo'zg'atilishi mumkin.

O'smirning agressivligi bilan qanday kurashish mumkin?

- O'smirlarning agressiv xulq-atvorining turli xil ko'rinishlari mavjud bo'lib, ular ham ijtimoiy, ham jamiyatga ziddir. Sport, ijtimoiy faollik, turli ijtimoiy tadbirlarda faol ishtirok etish, futbol muxlislari harakatlariga aralashish – bularning barchasi jamiyatni qo'llab-quvvatlovchi yoki jamiyatga qarshi tajovuzkor xatti-harakatlarning shakllari bo'lishi mumkin. A. Bass tomonidan tajovuzkor xatti-harakatlar tasnifiga ko'ra, quyidagi shakllar ajratilgan: jismoniy, bilvosita, negativizm, hasad, boshqalarga nafrat, shubha, og'zaki tajovuz, aybdorlik orqali manipulyatsiya. Agressiv xatti-harakatlarning ko'plab o'ziga xos shakllari mavjud.

O'smir tajovuzkorligi bilan ishlashda hamma narsa biz qanday shaklda ishlashni rejalashtirganimizga bog'liq. Har bir holatda, tajovuz o'z-o'zidan paydo bo'lmasligini tushunish kerak, u doimo o'zini namoyon qiladigan ijtimoiy kontekst mavjud. Agressiya ob'ektiv ravishda zarur bo'lishi mumkin bo'lgan holatlar mavjud. Masalan, o'smirlar sport mashg'ulotlari, boks, qilichbozlik va hokazolarda ishtirok etadigan voqealarni olaylik.

Bu alohida holatda jismoniy tajovuz qonuniylashtiriladi. Agar o'smir buzg'unchi harakatlar bilan shug'ullangan bo'lsa, lekin keyin sport xatti-harakatiga o'tgan bo'lsa, demak, bu aksilijtimoiy tajovuzning ijtimoiy yoki pedagogic ta'sirning yaxshi namunasi bo'lgan prosotsialga o'tishidir.

O'smir agressivligi bilan ishlashda biz e'tiborga olishimiz kerak bo'lgan ikkinchi narsa - bu bola joylashgan ijtimoiy muhit. Bunga har bir o'smirda xos omil sifatida oila, maktab va o'smir uydin tashqarida ulg'aygan muhit kiradi. Bu omillarning barchasi tajovuzkor xulq-atvorning shakllanishiga kuchli ta'sir qiladi va u qanday shaklda namoyon bo'lishiga bog'liq. Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, umuman olganda, tegishli ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish va adekvat xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan kompleks pedagogik, psixologik va ijtimoiy ishlarni amalga oshirish kerak.

Qanday qilib o'smirlar tajovuzkorligi yoshlar subkulturalarida o'z o'rnini topadi?

- Birinchidan, o'smirlik davridagi muhim vazifalardan biri tengdoshlar bilan munosabatlarni o'rnatish va ijtimoiy rollar bilan tajriba o'tkazish ekanligini hisobga olish kerak. O'smirlar tengdoshlari bilan muloqotda juda ko'p ehtiyoj va vazifalarni tushunadilar. Ijtimoiy xususiyatga ega bo'lgan tajovuzkor xatti-harakatlar tengdoshlar bilan munosabatlarga va ijtimoiy muhit omillariga juda bog'liq. Asosan, o'smirning ijtimoiy rivojlanishi maktabda sodir bo'ladi, lekin agar bola u erda buni amalga oshirish uchun imkoniyatlar topa olmasa, u bu muammoni hal qilish uchun boshqa hududni qidiradi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, maktab hayotida, maktab faoliyatida faol ishtirok etadigan bolalar buzg'unchi jamoalarga kamroq jalb qilinadi.

Agar o'smir tengdoshlari orasida e'tirof va tushunishni topa olmasa, ular bilan ayniqsa o'smirlik davrida, masalan, maktab muhitida zarur bo'lgan munosabatlarni

qura olmasa, u tajovuz va o'zini namoyon qiladigan har qanday submadaniyatga aralashish xavfi mavjud. buzg'unchi xatti-harakat, kuchayishi mumkin.

O'smirlarda tajovuzkorlikning yanada rivojlanishiga qanday submadaniyatlar yordam beradi?

- Bu erda aniq bir narsani, biron bir o'ziga xos submadaniyatni ajratib bo'lmaydi. "Yaqin futbol" muhiti bilan bog'liq bo'lgan bir nechta jinoiy subkulturalar yoki subkulturalar mavjud bo'lib, ular tajovuzning muayyan shakllarini qo'llab-quvvatlovchi ancha bezori yoki radikal, ekstremistik ijtimoiy muhitlardir. Menimcha, submadaniyat shunchaki tajovuzni ifodalash shaklidir. Submadaniyat tajovuzni biror narsaga yoki kimgadir qarshi qaratilgan bo'lib, biron bir maqsadni taklif qilishi mumkin. Bu tajovuzkor xatti-harakatlarning antisosial bo'lishiga yordam beradi, ammo tajovuzkor xatti-harakatlarning sababi emas.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Jumanova, N. (2021). PROFILAKTIKA PSIXOLOGICHESKIX DEFEKTOV V RAZVITII LICHNOSTI. Jurnal Pedagogiki i psixologii v sovremennom obrazovanii, 1(1). izvlecheno ot <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1365>
2. Nasiba Jumanova, TSELI I ZADACHI AKTIVATSII, USKORENIYA PEDAGOGICHESKIX TEXNOLOGIY, Jurnal Pedagogiki i psixologii v sovremennom obrazovanii: Tom 1 № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
3. Obidova, D., & Nasiba, J. ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF HEALTH CARE INSTITUTIONS: PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE.